

Seksuele vorming en identiteit

**Verslag van een inventariserend onderzoek
naar de rationele en seksuele opvattingen
van allochtone jongeren**

COLOFON

Seksuele vorming en identiteit

Verslag van een inventariserend onderzoek naar de relationele en seksuele opvattingen van allochtone jongeren

Onderzoekers/schrijvers: Warner Hemmes en Fenna Ulichki.

Redactie: Rénie van der Putte.

© ACB Kenniscentrum, 2010.

Gedeelten van deze uitgave mogen voor intern gebruik worden gekopieerd, mits daarbij de bron wordt vermeld.

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij een financiële bijdrage van de provincie Noord-Holland.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Onderzoeksproject	5
De relationele en seksuele opvattingen van allochtone jongeren	5
1. Professionals aan het woord	6
Seksuele opvoeding in allochtone gezinnen: een taboe	6
Straatcultuur	6
Begeleiding en interventies van jongerenwerk en onderwijs	7
Gezonde basis	8
Voorlichting	8
Nabijheid en afstand	9
Rol van de jongerenorganisaties	10
Vroeg beginnen	10
Overheidsbeleid	10
2. Jongeren aan het woord	12
Resultaten uit chats	12
Resultaten uit enquêtes	13
<i>Groepssamenstelling</i>	13
<i>Onderwerpen van de voorlichting</i>	14
<i>Lengte van de voorlichting</i>	14
Resultaten uit interviews	14
<i>Voorlichting op school</i>	14
<i>Groepssamenstelling</i>	15
<i>Verantwoordelijkheid</i>	15
3. Conclusies en aanbevelingen	16
Conclusies	16
Aanbevelingen voor voorlichters, jongerenwerkers, docenten	16
Bijlage 1 Professionals en respondenten	17

Inleiding

“Toen ik in de jaren 80 op de middelbare school zat moesten wij een formulier inleveren met een handtekening van onze ouders waarin ze verklaarden toestemming te geven voor seksuele voorlichting. Met het gevolg dat ik twee tussenuren had: no way dat mijn vader mijn school toestemming gaf voor seksuele voorlichting. Het is hshuma .”

(Fatima El. M.)

Seks en seksualiteit zijn zaken die horen bij opgroeien en die onderdeel uitmaken van de identiteitsontwikkeling bij (jonge) mensen. Je moet er over kunnen praten, voorlichting over krijgen en zelfstandig kunnen zoeken naar informatie of antwoorden op vragen. Voor jongeren is het belangrijk dat zij bij deze ontwikkeling begeleid worden. Deze begeleiding kan van huis uit plaatsvinden, en ook vanuit school en binnen de vriendenkring (peergroep) van de jongeren zelf.

Begeleiding bij de seksuele ontwikkeling vanuit thuis is niet vanzelfsprekend. Veel ouders vinden praten over seks met hun kinderen erg moeilijk. Binnen sommige groepen is dit zelfs absoluut taboe, bijvoorbeeld in bepaalde allochtone kringen. In culturen waarin ongelijkwaardigheid ten aanzien van seksualiteit bij meisjes en jongens een belangrijk issue is, geldt dit nog sterker.

Tussen het ontbreken van begeleiding in de seksuele vorming van allochtone jongeren en hun seksuele gezondheid kan een directe link gelegd worden. Uit cijfers van de Rutgers Nisso Groep en Equality en ook uit bevindingen van ACB Kenniscentrum blijkt dat in allochtone gezinnen nog steeds een groot taboe op (spreken over) seksualiteit rust. Van seksuele opvoeding is dan ook nauwelijks sprake. Ten gevolge hiervan leven heel wat allochtone jongeren met een dubbele seksuele moraal.

Uit verschillende onderzoeken blijkt ook dat jongeren die thuis nauwelijks begeleid worden in hun seksuele ontwikkeling, vaker seksueel risicovol gedrag vertonen, vaker slachtoffer en dader van seksueel geweld zijn en er vaker negatieve genderstereotiepe opvattingen op na houden.

Bovendien zijn allochtone jongeren oververtegenwoordigd als het gaat om seksueel overdraagbare aandoeningen en ongewenste zwangerschappen (Seksuele gezondheid van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders; Rutgers Nisso Groep, 2009, ‘Doelgroep bereikt’; Research voor Beleid, 2009).

De bestaande voorlichtingsmethoden die onder andere op scholen worden gebruikt, zijn veelal te technisch en te weinig preventiegericht en is nauwelijks aandacht voor gedragsverandering. Bovendien zijn deze methoden op een brede algemene doelgroep gericht, en bevat boodschappen die vaak niet aankomen bij allochtone jongeren.

Zoals eerder gezegd blijken allochtone jongeren vaak met een dubbele seksuele moraal te leven. Bovendien leeft deze dubbele seksuele moraal meer bij Marokkaanse en Turkse jongeren dan bij andere allochtone groepen, zowel bij meisjes als bij jongens; beiden vinden dat de verantwoordelijkheid voor het stellen van seksuele grenzen bij meisjes ligt. Naast voorlichting over vaardigheden, is het voor deze doelgroep belangrijk aandacht te besteden aan relaties, seksuele weerbaarheid en assertiviteit en (tegengaan van) grensoverschrijdend gedrag.

Onderzoeksproject

ACB Kenniscentrum heeft geconstateerd dat er een grote behoefte is aan een initiatief dat aansluit op achtergrondkenmerken als etniciteit, religie en sekse. Scholen en welzijnsinstellingen ervaren een gebrek aan een op de doelgroep toegesneden voorlichting en methodiek, waarin aandacht is voor culturele verschillen. ACB Kenniscentrum heeft daarom in 2009/2010 het initiatief genomen tot het project Seksuele vorming en identiteit.

Dit project, Seksuele vorming en identiteit, bestond uit twee projectonderdelen. Op de eerste plaats is er een onderzoek uitgevoerd naar de relationele en seksuele opvattingen van jongeren. Middels o.a. gesprekken met jongeren en interviews met professionals is getracht hier zicht op te krijgen. De resultaten van dit onderzoek zijn weergegeven het verslag dat hier voor u ligt.

Naast dit onderdeel is er onderzocht welke informatiebronnen jongeren raadplegen om antwoord te krijgen op vragen over seksualiteit en relaties. Het verslag hiervan verschijnt later dit jaar. Beide onderzoeken hadden een inventariserend karakter.

De relationele en seksuele opvattingen van allochtone jongeren

Voor het onderzoek naar de relationele en seksuele opvattingen van allochtone jongeren zijn enerzijds gesprekken gevoerd met acht deskundigen die zich op professioneel niveau bezighouden met de seksuele en relationele vorming van (allochtone) jongeren. Deze deskundigen zijn werkzaam als jongerenwerker, docent, hulpverlener of beleidsadviseur bij een landelijk expertisecentrum.

Daarnaast is er op verschillende manieren contact geweest met jongeren over het onderwerp seksualiteit en relaties. Ruim 50 middelbare VMBO-scholieren van 14-16 jaar hebben een schriftelijke vragenlijst ingevuld. Op verschillende chatfora (Maroc.nl, Lokum.nl, forums.Marokko.nl, Forums.hababam.nl) zijn vragen geplaatst waarop jongeren vrijelijk konden reageren. Tot slot zijn er persoonlijke gesprekken gevoerd met drie jongeren.

Hieraan voorafgaand is er informatie is verzameld door middel van internetresearch en een literatuuronderzoek.

De verzamelde gegevens zijn gebundeld in het hiernavolgende verslag. Eerste deel komen de deskundigen aan het woord. In deel twee wordt verslag gedaan van de input van de jongeren. Vervolgens worden de belangrijkste conclusies getrokken en enkele aanbevelingen gedaan voor mensen die (allochtone) jongeren voorlichten over seksualiteit en relaties of begeleiden bij hun seksuele vorming. Ten slotte eindigen we het rapport met een overzicht van respondenten.

1. Professionals aan het woord

Voor het onderzoek heeft het ACB Kenniscentrum 8 professionals geïnterviewd om te achterhalen wat hun visie is op seksuele vorming bij en van allochtone jongeren. Zij zijn werkzaam bij het jongerenwerk, hulpverlening, onderwijs, kenniscentra en belangenorganisaties.

Seksuele vorming binnen allochtone gezinnen: een taboe

Alle geïnterviewden geven aan dat zij vanuit hun werkveld signaleren dat er nog steeds een taboe rust op (praten over) seks en seksualiteit bij de opvoeding van allochtone jongeren.

Op de vraag of het geen rol speelt bij de opvoeding geven alle respondenten aan dat seksuele vorming wel een rol speelt, maar dat het ingevuld wordt door genderstereotiepe opvattingen over seksualiteit. Bij de opvoeding van meisjes is nog vaak het uitgangspunt dat zij pas in aanraking komt met seks als haar toekomstige man haar ten huwelijk komt vragen. Dat houdt in dat met name Marokkaans en Turkse meisjes worden opgevoed met als sterk uitgangspunt geen seks te hebben voor het huwelijk. In het geval van Marokkaanse gezinnen worden meisjes die wel seks hebben voor het huwelijk beschouwd als geen 'bint ad-dar' oftewel een keurig meisje maar 'een meisje van de straat', een 'bint az-zanka'.

Van jongens wordt verwacht dat ze een grote zelfstandigheid ontwikkelen bij hun seksuele vorming. Respondenten geven in de meeste gevallen aan dat die vorming zich afspeelt binnen hun sub of jeugdcultuur op straat.

Karima Ouchan, projectleider bij SMN van het project 'Aan de goede kant van de eer', stelt dat culturele opvattingen nog steeds een zeer belangrijke factor spelen in de opvoeding van kinderen: De schaamtecultuur en het eergevoel zijn heel vaak leidend. Het is hshuma om te praten over seks.

Uit onderzoek blijkt dat ouders zich veelal verschillend gedragen tegenover jongens en meisjes. Meisjes krijgen bijvoorbeeld vaker aandacht en hulp, terwijl van een jongen meer zelfstandigheid wordt verwacht (E-Quality, 2010).

Op de vraag of ouders zich bewust van dit onderscheid zijn, wordt door de meeste respondenten aangegeven dat het niet per se een bewuste keuze is. Wellicht is het eerder een gebrek aan competenties bij ouders, die daardoor terugvallen op vertrouwde normen en waarden.

Straatcultuur

Aan de professionals is de vraag voorgelegd wat de gevolgen kunnen zijn van de taboe- en schaamtecultuur voor de seksuele vorming van allochtone jongeren.

De meeste deskundigen geven aan dat vooral bij gebrek aan begeleiding van ouders, de straat bij jongens een belangrijke rol gaat spelen bij beeldvorming rondom seks en seksuele ontwikkeling. Vooral onder jongens kan die straatcultuur ruig zijn. Als jongen op straat hoor je je te conformeren aan bepaalde regels ingegeven door machismogedrag en elkaar uitdagen. Stoerdoenerij voert de boventoon en het lijkt vaak een bastion waar je niet door heen kan komen.

Een professional vertolkt de uitlating van een 15-jarige jongen hieromtrent:

“Je wordt niet verliefd, je experimenteert met seks en als je volwassen bent ga je trouwen met een maagd. Je haalt als het ware een nieuwe auto uit de garage.”

Op de vraag hoe er door allochtone jongens naar meisjes wordt gekeken is een respondent Amin el Mouaden, beleidsmedewerker van het ‘8 tot 8 Project’) duidelijk:

“Jonge mensen voeden elkaar op straat op. Er is geen begeleiding en geen reflectie. De verharde straatcultuur kan zonder beïnvloeding en/of begeleiding van buiten, leiden tot verkrampte en grimmige opvattingen over het zelfbeeld van een jongere en van zijn en haar beeld op de maatschappij. “

Zeer conservatieve waarden thuis, gedragsproblemen en psychische en sociaal-economische problemen zijn een combinatie van factoren die kunnen leiden tot een (zeer) negatief zelfbeeld en negatieve beeldvorming over meisjes ten aanzien van seks en seksualiteit. Amin el Mouaden noemt dit gedrag zeer problematisch.

De harde straatcultuur wordt ook door Lou Repertur, senior beleidsadviseur bij Movisie, geobserveerd als belangrijke factor in de ontwikkeling van seks en identiteit. Zij maakt een verdieping door te stellen dat:

“Een etnisch culturele achtergrond alleen biedt geen verklaring voor problemen van jongeren. Een belangrijke factor in de analyse is vooral de materiële positie van jongeren. Zij stelt dat er een verschil vanuit sociaal economisch perspectief is. Jongeren in de lagere sociaal economische klasse lopen eerder risico om op te groeien zonder een rem en/of onvoldoende gewetensontwikkeling ongeacht de etnische achtergrond.”

Begeleiding en interventies vanuit jongerenwerk en onderwijs

Aan de deskundigen is gevraagd naar hun visie op de begeleiding van jongeren bij hun seksuele ontwikkeling en de rol van professionals daarin. Ook is hen gevraagd hoe zij aankijken tegen het (overheids)beleid en ondersteuning.

“Het is knap lastig”, aldus Dolf Hautvast en Henno Oldenbeuving , tijdens de conferentie Seksuele opvoeding van kinderen: Gewoon doen! Er zijn, aldus de heren, namelijk zodanige verschillen tussen jongens en meisjes dat ook wat het onderwerp seksuele opvoeding betreft voor jongens voor een andere aanpak moet worden gekozen dan voor meisjes. Alleen al de toename van het testosteron bij jongens van 700 tot 800% tussen hun 11e en 14e jaar vraagt om een specifieke aanpak.

Ze stellen dat jongens willen ‘zien’ en ‘doen’, terwijl meisjes willen ‘voelen’ en ‘praten’. Het grote verschil zit met name in reflectie: die ontbreekt bij jongens. Bij risicovolle acties denken die: een ongeluk overkomt mij niet. Meisjes praten gemakkelijk over de veranderingen in hun lichaam, jongens doen dat absoluut niet. Professionals gaan hier niet altijd verstandig mee om en interveniëren op de verkeerde momenten.

Algemeen wordt door alle respondenten aangegeven dat het bespreken van seksualiteit als moeizaam wordt ervaren; niet mee willen doen, de dynamiek tussen jongens en meisjes, jongens die alleen willen praten over de daad en meisjes die willen praten over gevoelens, worden door allen genoemd als lastige situaties in een groep.

Gezonde basis

Men is eenduidig in de benadering dat in eerste instantie een gezonde basis gecreëerd moet worden door voldoende aanbod aan activiteiten op het gebied van bijvoorbeeld sport en cultuur. Op die manier worden jongeren van de straat gehaald en kan een begin worden gemaakt met het bestrijden van machismo. Door ze letterlijk binnen te halen kunnen jongerenwerkers en andere professionals het vertrouwen van de jongeren winnen, met hen in gesprek en discussie gaan, en zo nodig gesprekken organiseren met deskundigen.

Voorlichting geven

Door alle geïnterviewden wordt het geven van voorlichting en discussie in groepsverband gezien als positief. Een van hen verwoordt het als volgt: “Ja, het is sociaal wenselijk gedrag misschien maar je creëert twijfel en reflectie. Uiteindelijk gaan die jongeren zelf individueel nadenken.”

Door twee professionals wordt expliciet gesteld dat het verstandig is om de voorlichting door een externe voorlichter te laten doen. Deze deskundige is een buitenstaander waar de jongeren wellicht makkelijker vragen aan kunnen stellen. Hij/zij is tenslotte maar ‘even’ op school. Deze externe moet niet alleen goed op de hoogte van het onderwerp zijn, en dichtbij de leefwereld van de jongeren staan, aldus een VMBO-docente, hij of zij moet ook een open houding t.o.v. seksualiteit bezitten en uitstralen. Dat werkt positief naar jongeren toe en zeker naar hen, die moeite hebben open zaken rond seksualiteit aan de orde te stellen.

In de gemeente Uithoorn is ter ondersteuning van het jongerenwerk een aantal keer het project ‘De maand van de verleiding’ met thema seksualiteit georganiseerd. Hiervoor werd een externe partij aangetrokken die met jongeren een discussie over seks en seksualiteit voerde. Er werd niet zozeer ingegaan op de inhoud, maar veel meer was er aandacht voor vaardigheden. Het doel hiervan was dat jongeren leerden hier open over te praten. De jongerenwerkers zagen deze begeleiding van buiten als een welkome aanvulling.

Een van deze jongerenwerkers legt uit waaraan een externe voorlichter / discussieleider moet voldoen:

“Het moet iemand zijn die niet veel ouder is dan de jongeren zelf, die de jongeren goede vragen kan stellen en in staat is om te spiegelen. Het verhaal dat hij of zij houdt moet nauw aansluiten bij het referentiekader van de jongeren en er mag niet uitgegaan worden van een verondersteld kennisniveau. De voorlichter moet stevig in zijn / haar schoenen staan en niet meegaan in de zogenaamde grapjes. De jongeren moeten zo nodig zonder schroom op hun verkeerde, kinderachtige of machoachtige gedrag worden aangesproken. Een kwetsbare opstelling van de voorlichter werkt bij dit onderwerp averechts. “

“De voorlichter moet tevens de gave bezitten om met name Marokkaanse jongens te overtuigen dat serieus praten over seks een normale zaak is. Voor een succesvolle begeleiding van allochtone jongeren bij hun seksuele vorming en hun gedrag ten aanzien van seksualiteit, is het belangrijk dat de begeleider het vertrouwen geniet van de jongeren en veel kennis heeft over het onderwerp én over de (allochtone) doelgroep. En dan nog is het een kwestie van lange adem.”

Nabijheid en afstand

Een ander punt dat uitermate belangrijk is voor iemand die met jongeren en seksuele vorming in gesprek wil gaan, is het vinden van de juiste balans tussen nabijheid en afstand. Tijdens de gesprekken met professionals in het kader van dit onderzoek werd dat genoemd als een groot – zo niet het grootste – dilemma. Een beleidsmedewerker formuleert het zo:

“Het persoonlijke kan een belangrijke doorslaggevende rol spelen bij de begeleiding. We moeten af van de witte jassen mentaliteit. Creëer verbinding en laat jongeren ook toe in jouw leven. Laat zien waar jij staat als het om jouw opvattingen als begeleider over seksualiteit. Luister en laat je niet afschrikken of intimideren. Zeg wat je zelf vindt en vertel op een effectieve manier over je eigen ervaringen. Uiteraard met behoud van een gezonde afstand.”

Ook een docente – van Marokkaanse origine – op een middelbare school in Amsterdam bevestigt het belang van nabijheid door jongeren direct aan te spreken op hun gedrag:

“Ik ben direct in mijn communicatie naar leerlingen. Als een jongen handtastelijk is naar een meisje, en zij zegt: ‘Niet doen’, maar ze doet verder niets, dan zeg ik tegen die jongen: “Hoor je niet dat ze nee zeg?!” Ik moet erbij zeggen dat ik vooral naar meisjes toe een soort van voorbeeldfiguur ben. Ik probeer met voorbeelden meisjes te leren dat ze autonoom zijn in hun seksualiteit. Het werkt als je laat zien waar je persoonlijk staat. Tegelijkertijd is afstand belangrijk en de grens tussen wat persoonlijk is en wat in de sfeer van begeleiding ligt, kan soms flink worden getest.”

Aan de andere kant stelt een jongerenwerker in Uithoorn dat het hanteren van deze aanpak niet garandeert dat er een vertrouwensrelatie met de doelgroep ontstaat:

“Vergis je daar niet in. Het kan voor jezelf een flinke teleurstelling zijn als daarvan [van het ontstaan van een vertrouwensband – red.] geen sprake blijkt; je investeert veel en het kan een domper zijn op het plezier in je werk als het geen resultaat blijkt op te leveren.”

Rol van jongerenorganisaties

Jongerenorganisaties houden zich in toenemende mate bezig met discussies over seks en seksualiteit. De Amsterdamse jongerencentra Argan en Asri, organiseren debatten over seks en seksualiteit. Beide organisaties schuwen ook de confrontatie niet en bieden een podium aan een divers publiek en sprekers, waar meningen naar voren komen als 'seks is lekker, doe het vaak' versus 'er is ook een moraal en we moeten jongeren beschermen tegen seksuele uitpattingen'.

Een geïnterviewde maakt de nuance dat niet alle jongerenorganisaties op die manier bezig zijn. Er moet een verschil gemaakt worden tussen progressief en behoudend. Bij een progressieve jongerenorganisatie (als Argan en Asri) is het veel makkelijker om gevoelige onderwerpen bespreekbaar te maken en is het ondenkbaar dat er een aparte voorlichting of discussie is. Conservatieve organisaties kiezen juist vaker voor voor jongens en meisjes gescheiden voorlichting, en benaderen het onderwerp in bedekter vorm.

Vroeg beginnen met voorlichting

Psychologe en seksuologe Sanderijn van der Doef stelt dat rond het 6e jaar de relatie tussen kind en ouder het sterkst is en dat in die periode een begin moet worden gemaakt met seksuele voorlichting. Wordt er pas mee begonnen rond de pubertijd, dan is het kind al begonnen met het losweken van de ouders en is het eigenlijk te laat. Dat is al zo bij autochtone kinderen en het geldt nog in veel sterkere mate bij allochtone kinderen waar het onderwerp seksualiteit een groot taboe is.

Zij wijst ook op de zogenaamde handelingsverlegenheid bij professionals; deze weten ook vaak niet of en hoe ze op bepaalde situaties moeten reageren en daarom kijken ze soms liever weg.

Overheidsbeleid

Uit alle gesprekken komt naar voren dat begeleiding bij op seks, seksuele vorming en identiteit gericht op allochtone jongeren geen prioriteit heeft vanuit (overheids)beleid. Om die reden wordt er onvoldoende aandacht aan gegeven.

De meeste aandacht gaan uit naar het inhalen van achterstanden op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt en het algemene jongerenwerk. Als er al beleidsaandacht is voor seksuele vorming is dat middels losse interventies en versnipperde projecten. Bovendien zijn ze vaak eenzijdig gericht op de technische kant van seks en in de preventieve sfeer gericht op het bestrijden van geslachtsziektes. Maar, het gaat, vooral bij deze groepen allochtone jongeren, om meer dan techniek. Het gaat om juist om beeldvorming en seksualiteit, straatcultuur en machismogedrag en schaamte(cultuur). Het huidige beleid biedt onvoldoende ruimte om deze specifieke problemen op te pakken en daar gerichte programma's op los te laten.

Een projectleider van de Marokkaanse organisatie SMN zegt in dit kader:

“Wij bieden trainingen en voorlichting in samenwerking met jongerenorganisaties en zijn altijd op zoek naar de creatieve manieren om jongeren te begeleiden. We doen dit onder andere door rollenspellen te ontwikkelen die ingaan op man-vrouwverhouding. Wij bereiken jongeren door te spiegelen en te confronteren en we willen ze kritisch leren nadenken. Er gebeuren vaak interessante dingen tijdens die trainingen en discussies, waardoor jongeren gaan nadenken. Eigenlijk hoort daar dan ook goede nazorg bij, in de vorm van individuele begeleiding. Maar daar is helaas vaak geen geld voor bij dit soort trainingen en/of projecten.”

2. Jongeren aan het woord

Er zijn drie onderzoeksvormen ingezet om te ontdekken hoe jongeren denken over seks, relaties en seksuele voorlichting: middels chats, schriftelijke enquêtes en interviews.

Resultaten uit chats

Op met name onder Marokkaanse en Turkse jongeren populaire chatforums (Maroc.nl, Lokum.nl, forums.Marokko.nl, Forums.hababam.nl) zijn de volgende vragen geplaatst:

- Vind jij dat je op seksueel gebied alles mag doen, zolang niemand het maar weet?
- Moet er bij het geven van seksuele voorlichting meer aandacht worden besteed aan wat volgens de islam haram en halal is ?
- Durf jij 'nee' te zeggen als je vriend(in) op seksueel gebied verder wil gaan dan jijzelf?
- Waar haal jij de informatie over relaties, seks, anticonceptie etc. vandaan?

Voor we weergeven hoe de jongeren op deze vragen reageerden is het belangrijk een opmerking vooraf te maken. Hoewel wordt aangenomen dat jongeren op chatsites anoniem, dus opener over gevoelige zaken durven praten, blijkt uit de reacties dat men elkaar vaak herkent aan de chatnaam. Men kent elkaar dan wel niet persoonlijk, maar wel via dit profiel. Er is daardoor geen sprake van volledige anonimiteit. Dit lijkt in sommige gevallen tot het geven van sociaal gewenste antwoorden te hebben geleid. Ondanks dat zijn er interessante reacties geplaatst.

Opvallend is dat de eerste vraag binnen enkele dagen al 500 keer was bekeken. De stelling lijkt duidelijk een snaar te raken bij de doelgroep. Ondanks dat lieten veel bezoekers het bij kijken, en plaatsten geen reactie. Ze reageerden ook niet op reacties van anderen. Uit het beperkte aantal reacties kan geen duidelijke conclusie over de vraag worden getrokken.

De tweede vraag trok veel minder kijkers, maar werd wel serieus over bediscussieerd door een aantal deelnemers. Zo werd het voorstel van een van hen om in de moskee in het Nederlands seksuele voorlichting te geven en daarbij islamitische richtlijnen te betrekken, positief gewaardeerd. Behalve dat werd gesuggereerd dat daar heel wat meer belangstelling voor zal zijn dan voor een lezing over bepaalde gebeden of over een thema als de dood, werd vooral gewezen op het vergroten van kennis. Gewezen werd op het gebruik binnen islamitische kring bepaalde seksuele handelingen direct maar haram, zondig en verboden te verklaren terwijl dat niet ondersteund wordt door teksten in de Koran.

Ook de derde vraag werd goed bekeken met ruim 200 hits binnen enkele dagen. Er werd enerzijds flink 'geklierd' (met name door jongens), maar er kwamen ook serieuze reacties, vooral van meisjes. Het merendeel gaf aan duidelijk 'nee' te kunnen en durven zeggen, alleen al omdat een huwelijk met de betreffende man dan uitgesloten zou zijn... Of anderen ook zo stevig in hun schoenen staan betwijfelen de deelnemers. Ze denken dat er veel bang hun vriend kwijt te raken als ze nee zeggen.

Er werd opgemerkt dat 'ja' zeggen een stuk gemakkelijker is dan weigeren. Voorlichting geven over hoe grenzen te leren stellen wordt genoemd als mogelijkheid om steviger in je schoenen te kunnen staan. (Daarbij werd gesuggereerd dat drinken en roken gelijk meegenomen kunnen worden.)

Tot slot werd er veel gereageerd op de vierde vraag, maar leverden die al met al weinig serieuze informatie op.

De voormalig staatssecretaris Jet Bussemaker deed tijdens de conferentie Seksuele opvoeding bij jonge kinderen: Gewoon doen! de volgende uitspraak: “Veel allochtone jongens denken: meisjes die actief zijn, zijn een hoer. Jongens die hetzelfde doen, zijn stoer”. Deze mening wordt bij het lezen van de reacties op de chatsites regelmatig bevestigd.

Resultaten uit enquêtes

Een 50-tal middelbare scholieren (VMBO, 14 – 16 jaar) met een allochtone achtergrond heeft tijdens de les op ons verzoek een schriftelijke enquête ingevuld. Hoewel niet alle formulieren even serieus zijn ingevuld, zijn er interessante gegevens uit te destilleren.

Groepssamenstelling

De leerlingen geven in merendeel aan in een gemengde groep voorlichting te willen ontvangen. Over gemengd in de zin van alle nationaliteiten door elkaar en zeker niet alleen binnen de eigen groep. Daarin zijn de meesten zeer uitgesproken:

“Hallo.. niet racistisch doen!!”

“Doe normaal, wat een domme vraag, natuurlijk willen we gemengd; autochtonen zijn heus niet beter dan allochtonen.”

Maar de uitzondering bevestigt ook hier de regel: sommigen vinden dat moslims op andere manier voorlichting moeten hebben, en dat het ‘niet te ver’ moet gaan. Over een voorlichting in een gemengde groep qua sekse lopen de meningen uiteen. Sommigen pleiten – al dan niet op basis van ervaring – voor gescheiden voorlichting:

“Jongens moeten apart: voor hen zijn de dingen anders dan voor meisjes. Individuele voorlichting is overdreven, het kan goed in een groep. Mensen die voorlichting geven mogen ook best grapjes maken, het hoeft niet allemaal zo serieus.” (Jongen, 15 jaar)

“We waren alleen met meisjes en heel open; de vrouwelijke voorlichter stelde ons op ons gemak.”(Meisje, 14 jaar)

“Jongens zijn kinderachtig. Ik voel me bij dit onderwerp met meisjes veel meer op mijn gemak en in die groep kan ik meer opsteken van de verschillende vragen van anderen en de antwoorden daarop.” (Meisje, 15 jaar)

“Met alleen jongens over seks praten vind ik homo.” (Jongen, 16 jaar)

Een enkeling ziet geen bezwaar tegen gemengde groepen:

“Als iedereen maar serieus is kan de voorlichting met jongens en meisjes samen.” (Meisje, 16 jaar)

Opvallend is dat allochtone jongeren met een niet-Turkse en niet-Marokkaanse achtergrond iets positiever staan tegenover seksuele voorlichting in een groep met meisjes en jongens samen.

Onderwerpen van de voorlichting

Aan de jongeren is gevraagd welke onderwerpen aan de orde zouden moeten komen in de voorlichting. Een aantal van hen geeft aan vooral te willen weten wat ze moeten doen 'als er wat ergs gebeurt, ziektes en zo'. Veel van de scholieren noemen als belangrijk onderwerp 'veiligheid': het voorkomen van ongewenste zwangerschap en soa. Een enkeling noemt daarbij ook de veiligheid niet tegen je wil in seksuele handelingen te verrichten.

Lengte van de voorlichting

Tot slot maakte een meisje, op basis van ervaring, een opmerking over de tijdsduur van de voorlichting:

“Ze [de voorlichter - red.] maakte het ook niet te lang, gelukkig, anders is er niks meer aan.”

Resultaten uit interviews

Drie Turkse meiden – 16 tot 19 jaar oud, traditionele achtergrond – hebben medewerking verleend aan een uitvoerig, individueel gesprek. Over zaken rond seksualiteit spreken zij met hun jongere tantes, nichten, zusjes en vriendinnen:

“Mijn moeder heeft me gevraagd mijn jongere zusje voor te lichten over menstruatie.”

Ze praten hierover niet of nauwelijks met hun ouders of met oudere tantes:

“Met mijn ouders kwam ik niet verder dan dat baby's door struisvogels werden gebracht.”

Verder halen ze informatie van internetfora als CosmoGIRL en uit tijdschriften.

Voorlichting op school

Over de voorlichting op de middelbare school zeggen zij dat het afhankelijk is van de docent of informatie wel of niet aankomt. Lang niet alle leerkrachten zijn in staat de stof zodanig te brengen dat leerlingen er serieus mee om kunnen gaan. De docent die daar wel toe in staat is, wordt zeer gewaardeerd door de meiden. Het kunnen geven van voorlichting eist speciale kwaliteiten, dat is niet iedere docent gegeven.

De drie meiden zijn positief over de voorlichting die ze op de school hebben gekregen. Met name de informatie over de morning-afterpil en de bijwerkingen van de pil was nieuw voor hen. Ook vonden ze de toelichting op de veranderingen in lichaam en geest die plaatsvinden in de pubertijd interessant en belangrijk. Hierbij merkten de geïnterviewden op dat dit onderdeel vooral voor jongens belangrijk is en minder voor meisjes.

Toch ook een kritische noot: volgens de drie jonge vrouwen had er tijdens de voorlichting meer aandacht moeten worden besteed aan zaken als weerbaarheid ('je moet pas seks hebben als je daar klaar voor bent'), de nadelige gevolgen van seks, maar ook aan de technieken. Verder wordt prijs gesteld op meer aandacht voor beleving en gevoel.

Aandacht besteden aan de verhouding religie en seksuele voorlichting – regels over wat wel en niet mag op seksueel gebied vanuit de verschillende geloofsstromingen – hoort niet thuis binnen de voorlichting op school vinden de geïnterviewden.

Maar hoe serieus de voorlichter ook is, er blijven zaken waar ook meisjes niet over zullen beginnen in een groepsgesprek (bijvoorbeeld over eigen ervaringen). Velen zullen de kat uit de boom kijken en in welke groep dan ook niet die vragen stellen die zij als prangend ervaren. Een mogelijkheid tot een persoonlijk gesprek met de voorlichter kan veel onduidelijkheden en onzekerheden wegnemen.

Groepssamenstelling

Over de groepssamenstelling bij de voorlichting op school wordt verschillend gedacht. De ene geïnterviewde stelt dat voorlichting absoluut aan jongens en meisjes sámen moet worden gegeven; seks gaat immers over interactie.

Een ander vindt echter dat de voorlichting beter gescheiden kan plaatsvinden, want:

Jongens lopen een paar jaar achter op meisjes. En: Meisjes stellen bepaalde vragen niet als er jongens bij zijn. Ze zijn bang dat er dan over hen gekletst wordt.

De voorlichter

Over de voorlichter zeggen de meiden het volgende: meisjes zouden beter voorgelicht kunnen worden door een vrouw en jongens door een man. En voor de jongens, denken de drie, zou de mannelijke voorlichter ook niet te oud moeten zijn: een man van een jaar of 25 is het best.

De geïnterviewden geven ook aan dat er liever met een Nederlandse voorlichter wordt gesproken dan met een Turkse: Nederlandse voorlichters zijn opener en accepteren meer dan voorlichters uit de eigen groep. Essentieel is dat de voorlichter in staat is een vertrouwenssfeer te creëren, dat hij-/zijzelf stevig in de schoenen staat en niet meegiechelt.

Verantwoordelijkheid

Tot slot: de meiden vinden dat de verantwoordelijkheid om 'nee' te zeggen primair bij de vrouw ligt. De reden die ze hiervoor geven is dat: jongens (...) ervaring (hebben) met masturbatie en meisjes niet. Daarom kunnen meisjes makkelijker weigeren.....

3. Voorzichtige conclusies en aanbevelingen

Conclusies

Alleen de focus op religie en cultuur is niet voldoende. Straatcultuur, sociaaleconomische klasse en conservatieve culturele opvattingen spelen alle een belangrijke rol in de seksuele vorming en identiteitsontwikkeling van jongeren. De combinatie van deze drie factoren geven een hoge risico voor jongeren om verkrampte beelden en inzichten te ontwikkelen over seksualiteit en relaties.

Aandacht moet vooral uitgaan naar jongeren die deze combinatie met zich mee dragen. Deze jongeren kunnen door hun milieu en achtergrond onvoldoende competenties ontwikkelen om de fase van seksuele ontwikkeling op een 'gezonde' manier te doorlopen.

Het overheidsbeleid geeft weinig financiële ruimte om deskundige begeleiding te bieden vooral aan jongeren die de combinatie lage sociale klasse, conservatief thuismilieu en straatcultuur met zich mee dragen.

Aanbevelingen voor voorlichters, jongerenwerkers, docenten

- Werk eerst aan vertrouwen; begin bij een stevige basis. Probeer via sociaal-culturele en sportieve activiteiten een vertrouwensrelatie op te bouwen.
- Leer de straattaal en laat je niet intimideren.
- Denk niet gelijk in zorgtrajecten.
- Luister goed naar de persoonlijke verhalen.
- Organiseer groepsbijeenkomsten in de vorm van een discussie en bied alle ruimte voor emoties en opvattingen. Stuur hier niet teveel in. Wees niet gechoqueerd door – in jouw ogen – extreme uitingen.
- Wees creatief en ontwikkel methodieken en instrumenten die inspireren en uit dagen.
- Geef aan een groepsbijeenkomst een vervolg (nazorg) door ruimte te creëren voor individuele gesprekken.
- Neem de activiteit op als kernactiviteit op in een project of training en maak het niet vrijblijvend.
- Maak gebruik van peergroepen, Marokkaanse en Turkse jongeren die een paar jaar ouder zijn dan degenen voor wie de voorlichting bedoeld is. De kennis, houding en inbreng van deze net iets oudere jongeren is doorslaggevend in het overbrengen van informatie.
- Als jongens zich misdragen ten opzicht van meisjes toe, overweeg dan hun vaders te benaderen, maar let wel: benader hen eerst met complimenten en stap dan voorzichtig over op het werkelijke onderwerp ('Het gaat goed met uw zoon, u kan trots op hem zijn, er zijn wat kleine dingen die ik graag even met u zou bespreken...')

Bijlage 1 Professionals en respondenten

Latifa Bouras, docente Sint Nicolaaslyceum

Lou Reperture, senior beleidsadviseur Movisie

Karima Ouchan, projectleider 'Aan de goede kant van de eer', Samenwerkingsverband Marokkanen Nederland (SMN)

Sabi El Moussaoui, Jongerenwerker Argan Amsterdam

Amin El Mouaden, Medewerker 8 tot 8; jongerenproject in Amsterdam

Onze speciale dank gaat uit naar het jongerenwerk in de Gemeente Uithoorn en naar 50 middelbare VMBO-scholieren van 14-16 jaar die hun medewerking hebben verleend door een schriftelijke vragenlijst in te vullen.